

MARIANNA ORAVCOVÁ:

Akcia B [Action B]

Ústav pamäti národa, Bratislava, 2020, 303 s.

DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2022.1.09> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.
©2022, Magdaléna Paríková. This is an open access article licensed under the Creative Commons

Pred viac ako siedmimi decéniami sa skončila druhá svetová vojna. Aj s odstupom času je však ťažké prijať paradox, že očakávaný mier síce zastavil straty ľudských životov a ťažké sociálne i hospodárske dôsledky, no ako ukázali povojnové udalosti – v spoločnosti skutočná „úľava“ nenastala. Nastupujúca ľudovodemokratická politická garnitúra vniesla do každodennosti atmosféru, ktorá nevzbudzovala len pocit optimizmu. Zreteľne – vrátane rétoriky – to dokumentujú pojmy: boj, nepriateľ, porážka, likvidácia, vyhnanie, ako aj selekcia obyvateľstva na základe triednej príslušnosti definovaných „priateľov“ a „nepriateľov“ nového politického režimu (Letz, 1994: 54). Perspektívu, obyvateľstvom však prijímanú skôr s obavou, výstižne dokumentujú slová prvého robotníckeho prezidenta K. Gottwalda na IX. zjazde Komunistickej strany Československa (KSČ) v máji 1949: *Nesmieme ani na okamih zabúdať, že cesta k socializmu je a bude i po februárovom víťazstve cestou triedneho boja. Stále platí, že vo februári bola reakcia síce bitá a porazená, ale nemohla byť dobitá a zlikvidovaná* (Oravcová, 2020: 17). Tento výrok signalizoval obyvateľstvu Československa neradosnú správu. Volebné víťazstvo KSČ vo februári 1948 znamenalo, že sa ako dominantná sila ujala vedenia štátu (Pešek, 2013). Cieľom bolo vďaka novoprijatej ideológii – podľa vzoru Sovietskeho zväzu – zaistiť absolútnu moc komunistickej strany v krajine. Na transformáciu štátu slúžili viaceré kroky „systematiky“ novej ideológie uplatňované tiež v krajinách oslobodených sovietskou Červenou armádou (Lipták, 1992: 27).

Jedným z hlavných cieľov povojnovej politickej reprezentácie bolo uskutočniť socio-profesijnú reštrukturalizáciu, či skôr deštrukciu, spoločnosti naprieč obyvateľstvom žijúcom v mestách, ale aj na vidieku. Rozhodnutím výkonnej moci riadenej Ústredným výborom KSČ sa pristúpilo k spoločenskej a sociálnej „degradácii“ presne definovaných vrstiev obyvateľstva, ktoré boli označené ako „politickí protivníci“ štátu a nezriedka aj pejoratívne znejúcimi pojmami: „povaľáci“, „záškodníci“, „sabotéri“, „podvratníci“ (Koudelka, Kaplan, Gebauer, Vyhňálek, 1993). Tieto označenia politická moc prisúdila nielen nekomunisticky angažovaným funkcionárom, ale aj živnostníkom, remeselníkom, vlastníkom výrobných podnikov. Avšak neminuli ani inteligenciu, osobnosti pôsobiace v oblasti umenia, kultúry, ako aj vedcov na akademickej pôde. Model politickej selekcie sa dôsledne uplatňoval aj voči roľníckej vrstve obyvateľstva – „kulakom“, a to bez ohľadu na veľkosť majetku. Krátko pred plánovanou realizáciou kolektivizácie poľnohospodárstva sa stal vhodným nástrojom propagandy. Znevažovanie širokých vrstiev obyvateľstva bolo „ortielom“, dotýkajúcim sa príslušníkov celej rodiny, vrátane dospievajúcich detí, čo žiaľ predurčovalo ich neradosnú perspektívu. Príkladom boli mladí ľudia, ktorým buď v dôsledku postihu rodičov neumožnili štúdium na vysokej škole, alebo boli okamžite vylúčení zo štúdia.

Úspešnosť zmien spoločnosti na čele s KSČ zabezpečoval široko rozvetvený aparát národných výborov na krajskej, okresnej a miestnej úrovni, posilnených trestnoprávnou mocou, Štátnou bezpečnosťou (ŠtB), ľudovými milíciami a akčnými trojkami (Barnovský, 1995: 72). Pri obvinení jednotlivých občanov ako „nepriateľov“ režimu boli nezriedka ako relevantné prijímané napríklad aj udania kolegov, prípadne susedov, domovníkov, ktorých informácie boli politickou mocou vítané a akceptované ako „dôveryhodné“. Náboženská príslušnosť postihnutých nefigurovala ako priamy dôvod obvinenia, ale v niektorých situáciách mohla byť „vítanou“ priťažujúcou okolnosťou represii. V základných kontúrach bola takto orientovaná ideologická prax totožná v jednotlivých krajinách sovietskeho vplyvu. Prioritou úsilia bolo obyvateľstvu vnútiť myšlienku vytvorenia novej, silnej a spoľahlivej generácie na čele štátu. Dôrazne to vyjadruje výrok G. Husáka z r.1948: *Zbavíme sa nepriateľov ľudového režimu... Musíme teraz do dôsledkov previesť očistu nášho verejného života od všetkých záškodníkov* (Oravcová, 2020: 53). Tieto ciele sa dôsledne premietli do každodenného života. Zástancovia marxistickej ideológie zaujali posty na všetkých úrovniach štátnej správy, aby sa nový politický systém preniesol do praxe. V tejto atmosfére realizáciu projektu novej ľudovej demokracie významne podporila aj reštrukturalizácia sociálno-spoločenských vrstiev, o čom svedčia pojmy „nesprávnych ľudí“, teda tých, ktorí odmietli novú – neskôr socialistickú ideológiu. Implantovanie takejto propagandistickej charakteristiky tejto časti obyvateľstva do vedomia celej spoločnosti, bolo zo strany moci prejavom ich degradácie a následne dôsledného uplatňovania represívnych opatrení voči nim. Totálne prevzatie moci išlo ruku v ruku s propagandou a médiami propagujúcimi formovanie „nového človeka“ v boji proti nepriateľom a reakcii, ktorú nastupujúca moc „nachádzala“ všade (Oravcová, 2020: 42). Významným krokom, ktorý urýchlil priebeh „perrodu“ štátu, boli zmeny právneho systému a delby moci.

Dlhé roky trvalo, kým bola spoločnosť v Československu konfrontovaná s viac ako štyri desaťročia zamlčivajúcou realitou a holými faktami „očisty“, ktoré sa udiali v 50. rokoch 20. storočia. Systematická politická kontrola médií a odbornej literatúry bránila publikovať realie o udalostiach tohto charakteru. Nezachovali sa, žiaľ, ani naratívy priamych svedkov, ktorí boli obvinení a prežili toto kruté obdobie. Potvrďuje to aj častá skúsenosť etnológov, keď pri výskumoch postihnutí obyvatelia pociťovali viaceré témy (napr. vojna, väzenie, politické perzekúcie) ako traumatické spomienky. Preto patrili k tabuizovaným témam, ktoré pochopiteľne neboli témou rozprávania v rodine. Štatistické údaje uvádzajú, že niektorá z foriem politickej perzekúcie sa dotkla až dvoch generácií rodín. Iba nie viac ako 10% bolo pred týmito postihmi uchránených. Avšak mnohé fakty dokladajú uchované svedectvá v spisoch archívov, korešpondencii alebo v súkromných dokladoch rodín, ktoré umožňujú vytvoriť obraz vtedajších udalostí. Krutú pravdu dokumentujú rozsiahle archívne zbierky, uložené v Ústave pamäti národa, väčšina s označením: „TAJNÉ“.

Tejto, až do konca 90. rokov 20. storočia publikačne „blokovanej“ téme povojnových dejín Slovenska, sa v publikácii *Akcia B* venuje Marianna Oravcová. V rokoch 1990–93 ako členka Helsinského výboru pre ľudské práva na Slovensku podnietila záujem o tieto udalosti, ako aj viaceré iniciatívy vo veci rehabilitácií a odškodnenia prenasledovaných, menovite násilne vysťahovaných rodín. Publikácia nadväzuje na „pilotnú štúdiu“ *Správa o očiste* (Oravcová, 1992), ktorá v slovenskej historiografii otvorila slobodný priestor na publikovanie informácií o týchto udalostiach aj na základe dovtedy neuverejnených fotokópií písomných dokumentov.

Pojem „očista spoločnosti“ sa ako leitmotív vinie jednotlivými kapitolami publikácie, ktorej názov *Akcia B* bol odvodený od počiatočného písmena slova byť, čo znamenalo operáciu ne-dobrovoľného opustenia (deložovania) obyvateľov z vlastného bytu (nezriedka aj rodinného domu) a následne núteného presídlenia presne určenej časti populácie z Bratislavy, Nitry, Košíc

s tými, ktoré boli vo vlastníctve občanov, čo znamenalo konfiškáciu ich majetku. Neúprosnosť vykonávania kombinovaného postihu voči vystahovaným prebiehala ešte aj po ukončení trestnoprávnej kompetencie národných výborov. Novovytvorený právny systém vytvoril možnosť pridelenia bytov po vystahovaní, aj podľa vopred vytvorenej „hierarchie“ ustanovizní, ktoré s bytmi disponovali. Byty boli pridelené novým obyvateľom podľa nasledovnej preferencie: skupina A – sekretariáty ÚV KSS; B – ústredné orgány odborov, Csemadok, závody ťažkého priemyslu; C – povereníctva, vedecké a výskumné ústavy, najdôležitejšie fakulty vysokých škôl technického zamerania a lekárska fakulta; D – závody ľahkého priemyslu a všetky ostatné štátne ustanovizne (Oravcová, 2020: 185).

V tretej kapitole *Mimosúdne perzekúcie* autorka priblížila proces „očisty spoločnosti“, ktorý sa začal po vojne plošne uskutočňovaným preverovaním štátnych a verejných zamestnancov. Zakrátko vstúpilo do platnosti ustanovenie, podľa ktorého mohli byť štátni a verejní zamestnanci, penzisti a duchovní všetkých cirkví stíhaní za tzv. protištátnu činnosť. Nakoľko spočiatku uplatňované požiadavky boli považované za málo účinné, ako aj plné názorovej rôznosti, prišlo sa k formulovaniu nových účinnejších spôsobov a ich uvedeniu do praxe, podľa ktorých mala „očista“ zohľadniť aj oblasť verejného života. Nezabudlo sa ani na vysoké školy, čo znamenalo zaradenie vylúčených študentov do výrobného procesu a preškolovacích kurzov. Očista prebiehala od marca do jesene 1948. Cieľom bolo vykonať „previerky“ zamestnancov jednotlivých inštitúcií (úrady, podniky, politické strany). Z analýzy archívnych dokumentov vyplýva, že sa sústredila pozornosť na „záškodníkov a rozvratníkov, ktorí hatili ľudovodemokratický vývin“ (G. Husák). Pri obviňovaní jednotlivcov sa sankcie sústredili na profesijný alebo kariérny postih jednotlivcov, stratu zamestnania alebo predčasný dôchodok. Známe boli aj prípady, keď jednotlivci z obavy pred perzekúciami „dobrovoľne“ podpísali prihlásenie sa do výroby. Kým ešte tento spôsob perzekúcie neodznel, KSČ v súčinnosti so Štátnou bezpečnosťou a národnými výbormi začala pripravovať akciu T-43, čo znamenalo „vyčistenie“ veľkých miest pred reakciou odporcov. Táto činnosť sa sústredila len na české územie. Avšak evidencia nepriateľských osôb, ktoré boli už do zoznamov zaradené, bola k dispozícii pre ďalšie chystané postihy a čistky obyvateľstva.

Štvrtá kapitola *Akcia B – ako byty* je obsahom a množstvom zverejnených dokladov o priebehu vysídlenia najrozsiahljšia. Približuje etapy prípravy a realizácie vystahovania, ktorého operatívny začiatok sa datuje 15. júlom 1952. Podľa názoru autorky: ... predstavuje Akcia B najlepšie pripravenú etapu tohto perzekučného postihu štátu voči občanovi. Rozšírila postih z politicko-profesijnej roviny na existenčné zničenie nepriateľa... (Oravcová, 2020: 114). Toto konštatovanie vyjadruje zmysel smutnej správy o udalostiach, ktoré sa udiali krátko po konci 2. svetovej vojny. Svedčia o tom parciálne podkapitoly venované administratívno-organizačnej príprave vystahovania rodín do nedobrovoľného „nového domova“, zaradenia na nútenú prácu, hospodárenia s bytmi a útrapami z prerozdelenia voľného bytového fondu a napokon aj o tom, ako sa z občanov stávali obeť. Pozornosť si zasluhuje podkapitola *Zvláštna komisia*, v ktorej kompetencii bolo zabezpečenie náhradných bytov s vopred určenými lokalitami v jednotlivých oblastiach Slovenska. Jej zloženie vyjadruje súdobé kompetenčné zložky moci počnúc Ústredným výborom KSS a končiac Štátnou bezpečnosťou, ktorej úloha bola *vyvíjať nátlak na izolované obeť a nebrať žiadne ohľady či už na právny rámec alebo na zabezpečenie podmienok pre život vystahovaných* (Oravcová, 2020: 96). Dôležitým článkom realizácie boli aj národné výbory, v ktorých agende bolo neľahké hľadanie možnosti ubytovania presídlených rodín. Odchod z miest prebiehal v tzv. čiastkach, v obvyklom počte 50 rodín. V tejto súvislosti sa žiada uviesť, že pridelené obydlie bolo vo viac ako neuspokojivom stave, často chýbala elektrina, voda – studňa, hygienické zariadenie, ako bol vtedy bežný štandard na Slovensku aj v odlahlých dedinách. Rozloha obytnej plochy bola oveľa skromnejšia, ako v pôvodnom bydlisku. Svedčia

o tom početné archívne dokumenty uvedené v publikácii. Nebolo neobvyklé, že rodina obývala kuchyňu a jednu izbu. V tejto situácii bolo azda aj zbytočné rozmýšľať o bytovom zariadení, ktoré po vysťahovaní rodiny nechali v Bratislave alebo uskladnili v šope na dvore nového bydliska. Pre mnohé rodiny predstavovalo zariadenie a výbava jediný majetok. Prípadné „zveľadenie“ bytových podmienok bolo už v réžii a úsilí presídlenej rodiny, v lepšom prípade stálo aj na susedskej výpomoci. Vzhľadom, na to že pridelené bývanie bolo často vzdialené od určeného pracoviska a ťažko dostupné k autobusovému alebo železničnému spojeniu, neraz to znamenalo únavné prekonávanie dlhej cesty do a z práce. V ojedinelých prípadoch žiadali postihnuté rodiny o možnosť presťahovať sa k príbuzným. Takýmto žiadosťam bolo len zriedka vyhovené.

Z uvedeného vyplýva, že splnenie cieľa *Akcie B* bol triedny boj, ktorého výsledkom bolo získanie čo najväčšieho počtu bytov, respektíve čo najvyšší počet deložovaných nepriateľských elementov (Oravcová, 2020: 96). Rozhodnutím ÚV KSČ zo 4. septembra 1953 (6 mesiacov po Stalinovej a Gottwaldovej smrti) sa ukončilo pokračovanie dlhej a trpkjej etapy ďalších nespravodlivo postihnutých rodín a jednotlivcov, ktorú kriticky paradoxne odsúdil A. Zápotocký ako *postup, ktorý je v rozpore so zákonmi republiky* v referáte na zasadnutí ÚV KSČ.

Súčasťou kapitoly *Sociologická sonda* je prínosná analýza spoločnosti mesta z obdobia 40. a 50. rokov 20. storočia na príklade zoznamov vysťahovaných z Bratislavy. Sumár konkrétnych poznatkov ponúka obraz o likvidácii, o štruktúre súdobého spoločenstva, ktoré sa v období od 15. júla 1952 do 21. septembra 1953 nedobrovoľne vysťahovalo z Bratislavy. Z hľadiska etnickej štruktúry výrazne prevažovali Slováci, pričom boli zastúpení aj Bratislavčania maďarského, nemeckého, židovského a českého pôvodu, ako tiež naturalizovaní občania iných národností. Z hľadiska náboženskej príslušnosti nezohrávala úlohu konfesia, skôr bola v niektorých prípadoch osôb určených na vysťahovanie negatívne hodnotená intenzita viery – označená ako „bigotnosť“, „zaťaženosť“ alebo konštatovanie „jeho brat je horlivým farárom“ – čo bolo vyjadrením negatívneho vzťahu k ľudovodemokratickému zriadeniu. Z hľadiska vekovej štruktúry boli medzi vysťahovanými zastúpené všetky vekové kategórie. Okrem rodín to boli aj slobodní, ovdovení a penzionovaní občania. Najviac vysťahovaných bolo zo Starého mesta, pričom najmenej zastúpení boli obyvatelia okrajových štvrtí Bratislavy.

Traumatizujúce boli aj dôsledky vysťahovania prejavujúce sa v sociálnom a vzdelanostnom vývoji detí, súvisiace so spoločenským statusom, v ktorom sa ocitli ich rodičia. Následkom bolo zabránenie vysokoškolského štúdia kvôli kádrovému posudku vypracovaného miestnymi inštitúciami, ktoré boli na tieto účely splnomocnené. Postihlo to najmenej jednu generáciu, z ktorej mnohí po roku 1968 emigrovali.

Osobitne ťažko na vysťahovaných doliehalo prerušenie sociálnych, profesionálnych, susedských a rodinných väzieb, avšak rovnako aj na tých, čo zostali v pôvodnom bydlisku. Zložito pôsobilo na vysťahovaných tiež prerušenie kontinuity profesie, respektíve vykonávanie práce bez ohľadu na akceptovanie predošlého vzdelania (manuálna práca v baniach, kameňolome a pod.). Málo neperspektívne boli dlhé obdobie aj možnosti spätnej migrácie – zo 683 vysťahovaných v rámci *Akcie B* sa vrátilo 132 vysťahovaných. Návrat však komplikovali možnosti získať ubytovanie, očakávané primerané zamestnanie, ktoré sa spočiatku obmedzovalo len na pomocné práce a v drvivej väčšine prípadov neznamenalo návrat k pôvodnej profesii. Z tohto dôvodu ostávali mnohí v mieste, určenom po vysídlení.

Napriek viacerým nepresnostiam v úradných dokumentoch, neskôr korigovaných na základe odvolaní postihnutých, autorka konštatuje, že vysťahúvanie spôsobilo výraznú ruptúru v sociálnej a ekonomickej štruktúre strednej vrstvy na Slovensku, ktorá sa formovala v priebehu dvoch desaťročí prevažne z vidieckeho, roľníckeho a robotníckeho zázemia Bratislavy a ďalších miest aj s novou, stranícky formovanou „elitou“. Tým sa otvoril priestor pre novú skladbu obyvateľstva miest, ktorých postihla *Akcia B* (Podolec, 2017). Táto časť publikácie

ponúka široký diapazón a podnetný sumár údajov, ktoré neboli doposiaľ publikované, pre ďalšie bádanie v rámci spoločenských vied.

Piata kapitola *Ponovembrový postoj k perzekúciám z 50. rokov* sprístupňuje čitateľovi menej či viac vydarené spôsoby a výsledky odčinenia perzekúcií, núteného vysťahovania a nútenej práce v časovom priereze rokov 1956 až 1968. Až novembrové udalosti roku 1989 otvorili priaznivejšie možnosti realizácie iniciatív jednotlivcov, ako aj Helsinského výboru pre ľudské práva na Slovensku, ktorý vznikol v r. 1990. Jeho súčasťou bola od r. 1992 pracovná skupina, ktorej snahou bolo dosiahnuť odškodnenie postihnutých *Akciou B*, ako aj odškodnenie za nútenú prácu. Napriek predloženému materiálu a zmenám v legislatíve a súdnictve sa obeť komunistického režimu na Slovensku ani po r. 1989 nedočkali výraznej morálnej a občianskej satisfakcie, ba ani finančného odškodnenia. Navyše o rehabilitáciu a odškodnenie žiadala len malá časť postihnutých a potomkovia tých, ktorí sa toho ani nedožili (Dubovský, 2017).

Problematica M. Oravcovej približujúca konkrétne udalosti povojnového Československa, ktoré dlhé obdobie v slovenskej historiografii absentovali, od 90. rokov 20. storočia oslovila na základe vlastných výskumov viacerých etnológov (Ratica, 1991; Salner, 1998; Darulová, 2013; Bitušíková, Luther, 2013; Janto, 2017).

Obsah, rozsah, ako aj vedecky príkladná a precízna interpretácia problematiky na základe štúdií dokumentačného materiálu naplnili zámer autorky, ktorej snahou bolo zachytiť *trietiu generáciu rodín postihnutých, s ktorou už historická pamäť zvykne odchádzať*. Pripomína to konštatovanie Hannah Arendt v publikácii *Sloboda a politika: ... od stretnutia s totalitnými vládnucimi vieme, že dar slobody možno zničiť, respektíve sa toho musíme obávať* (Arendt, 1958: 694).

MAGDALÉNA PARÍKOVÁ,
Bratislava

LITERATÚRA

- Arendt, H. (1958). Freiheit und Politik. In: *Die Neue Rundschau*, Heft 4 (s. 670-694). Frankfurt/M.: Bermann-Fischer Verlag.
- Barnovský, M. (1995). Preberanie moci a pofebruárová očista 1948. In: M. Barnovský (Ed.), *Od diktatúry k diktatúre. Slovensko v rokoch 1945-53* (Zborník materiálov z vedeckej konferencie v Smoleniciach 6. – 8. decembra 1994) (s. 88–96). Bratislava: Veda.
- Bitušíková, A., Luther, D. (Eds.) (2013). *Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku IV. Spoločenská zmena a adaptácia*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Bratislava: Ústav etnológie SAV.
- Darulová, J. (2013). Adaptácia nútene vysťahovaných rodín v Akcii B: minulosť a prítomnosť. In: A. Bitušíková, D. Luther (Eds.), *Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku. IV. Spoločenská zmena a adaptácia* (s. 114–129). Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Bratislava: Ústav etnológie SAV.
- Dubovský, P. (2001). Eštebáci stále vedú nad muklami. *SME*, roč. 25, 29. 12. 2017.
- Janto, J. (2017). Socialistická Bratislava – premeny fyzického a sociálneho priestoru mesta. *Journal of Urban Ethnology*, 15, 157–184.
- Koudelka, F., Kaplan, K., Gebauer, F., Vyhnálek, R. (1993). *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989: Statistický přehled*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Letz, R. (1994). *Slovensko v rokoch 1945 – 1948. Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie v Bratislave.
- Lipták, L. (1992). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava: Archa.

- Oravcová, M. (1992). Správa o „očiste“. Akcia B – nástroj triedneho boja. 1.-2. *Historická revue*, 3(2), 18–19, 3(3), 14–15.
- Oravcová, M. (2020). *Akcia B*. Bratislava: Ústav pamäti národa.
- Pešek, J. (2013). *Štátna moc a spoločnosť na Slovensku 1945 – 1948 – 1989*. Edícia Slovenská historiografia. Bratislava: Historický ústav SAV vo Vydavateľstve Prodamu, spol. s.r.o.
- Podolec, O. (2017). Tzv. politické činy ako prostriedok perzekúcií počas komunistického režimu. *Pamäť národa*, 1, 16–31.
- Ratica, D. (1991). Osudy „kulakov“ na slovenskej dedine. In: D. Ratica (Ed.), *Kontinuita a konflikt hodnôt každodennej kultúry* (s. 109–119). Bratislava: Národopisný ústav SAV.
- Salner, P. (1998). *Premeny Bratislavy 1939 – 1993: etnologické aspekty sociálnych procesov v mestskom prostredí*. Bratislava: Veda.

E/migrácia – stále aktuálny výskumný problém E/migration – A Still Topical Research Issue

SANDRA KREISSLOVÁ, JANA NOSKOVÁ, MICHAL PAVLÁSEK:
„Takové normální rodinné historky“. Obrazy migrace a migrující obrazy v rodinné paměti
[“Just Normal Family Stories”. The Pictures of Migration and Migrating Pictures in Family Memory]
Praha: Argo, 2019, 421 s.

STANISLAV BROUČEK, LUBOMÍR MARTÍNEK:
Francie a česká imigrace. Kultura dvou domovů mezi svobodou a zodpovědností
[France and Czech Immigration. The Culture of Two Homes between Freedom and Responsibility]
Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., 2020, 291 s.

DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2022.1.10> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.
©2022, Monika Vrzgulová. This is an open access article licensed under the Creative Commons

Migrácia, respektíve emigrácia ako fenomén dobrovoľného, plánovaného, či naopak nedobrovoľného až násilného opustenia domova, rodnej krajiny je mnohvrstevný, a zároveň komplexný sociálny proces. Pre etnológov poskytuje priestor s množstvom tém, otázok a javov, ktoré skúmajú z rôznych zorných uhlov a rôznymi metódami. Svedčia o tom aj dve publikácie českých kolegov, ktorým sa venujem.

V roku 2019 vyšla Sandre Kreisslovej, Jane Noskovej a Michalovi Pavláskovi kniha „*Takové normální rodinné historky*“. *Obrazy migrace a migrující obrazy v rodinné paměti*. Už podtitul prezrádza, že v centre pozornosti autoriek a autora je fenomén (e)migrácie a jeho miesto a premeny v rodinnej pamäti a identite. Skúmali štyri skupiny spomienkových spoločenstiev. Dve z nich sú minoritami v prostredí, kde dnes žijú (Nemci v Českej republike a Česi v Chorvátsku), kým dve žijú vo svojich pôvodných krajinách, do ktorých sa však vrátili v dôsledku (nútenej alebo dobrovoľnej) migrácie po skončení druhej svetovej vojny (Nemci vysídlení z Československa a Česi – repatrianti z Chorvátska). Rodinné spomienky všetkých štyroch